

מבחר טקסטים מרקסיסטים
בעריכת חברי ברית הנוער הקומוניסטי הישראלי 2002-2000
בתוספת מבואות, הערות ונספחים

ו. א. לנין
על ערכו של המטריאליזם הלוחם[i]

על משימותיו הכלליות של כתב-העת "תחת דגל המרכסיזם" אמר כבר הח' טרוצקי בגיליון מס' 2-1 את כל המהותי, ויפה אמר. רוצה הייתי להתעכב על שאלות אחדות, הקובעות ביתר פירוט את התוכן והתוכנית של אותה העבודה, עליה הוכרז מטעם מערכת כתב-העת בהצהרת-הפתיחה לגיליון מס' 2-1.

באותה הצהרה נאמר, שלא כל אלה שהתאחדו סביב כתב-העת "תחת דגל המרכסיזם" הם קומוניסטים, אבל כולם מטריאליסטים עקביים. סבורני, כי ברית זו של קומוניסטים עם לא-קומוניסטים נחוצה בהחלט ומגדירה נכונה את משימותיו של כתב-העת. אחת השגיאות הגדולות והמסוכנות ביותר של הקומוניסטים (כמו של מהפכנים בכלל, שהגשימו בהצלחה את תחילתה של מהפכה גדולה) הריהי ההנחה, שאפשר, כביכול, לבצע מהפכה בידיהם של מהפכנים בלבד. נהפוך הוא, לשם הצלחת עבודה מהפכנית רצינית כלשהי נחוץ להבין ולדעת לגלם הבנה זו בחיים, כי המהפכנים מסוגלים למלא רק תפקיד של אוונגרד למעמד מתקדם ובעל כושר-חיים באמת. אוונגרד מגיע למלא את משימותיו, רק אם הוא יודע לא להינתק מן ההמון המודרך על ידו, אלא באמת להוליך קדימה את כל ההמון. בלי ברית עם לא-קומוניסטים בתחומי פעולה מגוונים ביותר לא תיתכן שום בנייה קומוניסטית מוצלחת.

דבר זה חל גם על אותה עבודת ההגנה על המטריאליזם והמרכסיזם שנטל על עצמו כתב-העת "תחת דגל המרכסיזם". המגמות העיקריות של המחשבה החברתית המתקדמת ברוסיה יש להן, למזלנו, מסורת מטריאליסטית הגונה. אף בלי שנדבר על ג. וו. פלכנוב, די לקרוא בשמו של צ'רנישבסקי, אשר הנרודניקים בני-זמננו (הסוציאליסטים העממיים, הס.-ר.-ים וכד') נסוגו ממנו לאחור, לעתים קרובות מתוך להיטות אחרי תיאוריות פילוסופיות ריאקציוניות אופנתיות, בהימשכם אחרי הברק החיצוני של "המילה האחרונה" במדע האירופי, בלי שיידעו להבחין מתחת לברק הזה בצורה מסוימת של מלאכת-משרתים לבורגנות, למשפטיה הקדומים ולריאקציוניות שלה.

מכל מקום, אצלנו ברוסיה עוד ישנם - וזמן רב למדי, בלי ספק, עוד יהיו - מטריאליסטים ממחנה הלא-קומוניסטים, וחובתנו המוחלטת היא למשוך את כל תומכי המטריאליזם העקבי והלוחם לעבודה משותפת במאבק נגד הריאקציה הפילוסופית ונגד המשפטים הקדומים הפילוסופיים של מה שקרוי "החברה המשכילה". דיצגן-האב, שאין לבלבל בינו לבין בנו אשר כגודל אי-הצלחתו הספרותית כן גם גודל יומרנותו, הביע באופן נכון, קולע וברור את נקודת-ההשקפה היסודית של המרכסיזם על המגמות הפילוסופיות השולטות בארצות הבורגניות והזוכות לתשומת-לב אנשי המדע והפובליציסטים שלהן, באומרו, כי הפרופסורים לפילוסופיה בחברה בת-זמננו אינם ברוב המקרים אלא "משרתים מדופלמים של הכמורה".[ii]

האינטלגנטים הרוסיים שלנו, האוהבים לחשוב עצמם למתקדמים, כמו, דרך אגב, אחיהם בכל שאר הארצות, מאוד לא אוהבים כשמעבירים את השאלה אל מישור אותה ההערכה, שניתנה בדברי דיצגן. אבל אין הם אוהבים זאת, מפני שהאמת מנקרת את עיניהם. די להרהר במידה כלשהי בתלות המדינית, אח"כ בתלות הכלכלית-הכללית, אח"כ בתלות-ההווי ובכל יתר סוגי

תלותם של האנשים המשכילים בני-זמננו בבורגנות השלטת, כדי להבין את צדקתה המוחלטת של הגדרתו החריפה של דיצגן. די לנו להעלות בזיכרוננו את הרוב העצום של מגמות-האופנה הפילוסופיות, הצצות לעתים קרובות כל כך בארצות-אירופה, החל, למשל, באותן המגמות, שהיו כרוכות בתגלית הרדיום, וכלה באותן השואפות עכשיו להיאחז באיינשטיין, - כדי לתאר לעצמנו את הזיקה שבין האינטרסים המעמדיים ועמדתה המעמדית של הבורגנות, תמיכתה בכל מיני צורות של דתות, ובין תוכנן הרעיוני של מגמות-האופנה הפילוסופיות.

מתוך האמור נראה, כי כתב-עת הרוצה להיות ביטאונו של המטריאליזם הלוחם, צריך להיות ביטאון ערוך-לקרב, ראשית, במובן זה, שהוא צריך להוקיע ולרדוף בלי הרף את כל "משרתי-הכמורה המדופלמים" המודרניים, בין שהם מופיעים כנציגי המדע הרשמי ובין שהם מופיעים כקלעים-חופשיים, הקוראים לעצמם פובליציסטים "שמאליים דמוקרטיים או סוציאליסטיים-רעיוניים".

כתב-עת כזה צריך להיות, שנית, ביטאון האתיאיזם הלוחם. יש לנו מחלקות, או לפחות, מוסדות-מדינה, הממונים על העבודה הזאת. אבל העבודה הזאת מתנהלת ברפיון-ידים רב, באופן שאינו מניח את הדעת כלל וכלל, בהיותה נתונה, כפי הנראה, ללחץ התנאים הכלליים של הביורוקרטיזם הרוסי האמיתי (למרות היותו סובייטי) שלנו. ולכן חשוב עד מאוד, כי כתב-העת השם לפניו את המשימה - להיות ביטאון המטריאליזם הלוחם, יעסוק ללא-ליאות בתעמולה ובמאבק האתיאיסטי, כהשלמה לעבודת המוסדות הממלכתיים וכדי להכניס בה תיקונים ורוח-חיים. יש לעקוב בתשומת-לב אחרי הספרות המתאימה בכל השפות, לתרגם, או לכל הפחות, לתמצת כל חיבור בעל-ערך בתחום זה.

אנגלס יעץ זה מכבר למנהיגי הפרולטריון בימינו לתרגם לשם הפצה המונית בעם את הספרות האתיאיסטית הלוחמת של סוף המאה ה- 18.[iii] לחרפתנו, לא עשינו זאת עד היום (אחת ההוכחות המרובות לכך, שקל הרבה יותר בתקופה מהפכנית לכבוש את השלטון, מאשר לדעת להשתמש בשלטון זה כראוי). יש המצדיקים את רפיון-הידיים הזה, את חוסר-הפעילות וחוסר-היכולת שלנו בשיקולים "עילאיים" למיניהם: למשל, אומרים, כי הספרות האתיאיסטית הישנה של המאה ה- 18 נתיישנה, שהיא בלתי-מדעית, תמימה וכד'. אין לך דבר גרוע יותר מסופיזמים כאלה, מחוכמים כביכול, המחפים או על פדנטיות, או על אי-הבנה גמורה של המרכסיזם. וודאי, יימצא לא מעט גם מן הבלתי-מדעי, גם מן התמימות בספרים האתיאיסטיים של מהפכני המאה השמונה עשרה. אבל אין איש מונע את מו"ל החיבורים האלה מלקצר אותם ולצרף להם אחרית-דבר בציון ההתקדמות של ביקורת-הדתות המדעית, שהגיעה אליה האנושות למן סוף המאה ה- 18 ואילך, בציון הספרים החדישים המתאימים וכו'. תהיה זאת שגיאה גדולה ביותר ורעה ביותר מצדו של מרכסיסט, אם יחשוב, שהמוני העם, המיליונים הרבים (ובפרט, המוני האיכרים ובעלי-המלאכה), שנידונו על ידי כל החברה בת-זמננו להיות שרויים בחשכה, בבערות ובמשפטים קדומים, יכולים להיחלץ מתוך חשכה זו רק על פי הקו הישר של ההשכלה המרכסיסטית הצרופה. יש לתת להמונים אלה חומר מגוון ביותר של ההטפה האתיאיסטית, לתת להם את ידיעת העובדות מתחומי-חיים מגוונים ביותר, לגשת אליהם בדרכים שונות, כדי לעניינם, לעוררם מן התרדמה הדתית, לנערם מצדדים מגוונים ביותר, באמצעים מגוונים ביותר.

הפובליציסטיקה הערנית, החיה, רבת-הכשרון של האתיאיסטים הישנים בני המאה השמונה עשרה, המתקיפה בגלוי ובשנינות את הכמורה השלטת, תימצא בדרך כלל מתאימה לעורר אנשים מתרדמתם הדתית, פי אלף יותר מאשר אותן הרצאות המרכסיזם המשעממות, היבשות, שאינן מאוירות כמעט על ידי שום עובדות מלוקטות ביד חרוצה, הנפוצות בספרותנו ואשר (נודה ולא נבוש) לעתים קרובות הן מסלפות את המרכסיזם. כל היצירות הגדולות של מרכס ואנגלס תורגמו אצלנו. אין אפוא בהחלט שום יסוד לחשוש, שהאתיאיזם הישן והמטריאליזם הישן יישארו אצלנו כמות שהם, בלי שיקבלו את השלמתם באותם התיקונים שהכניסו מרכס ואנגלס. החשוב ביותר - ודבר זה דווקא שוכחים לעתים קרובות מאוד הקומוניסטים שלנו, מרכסיסטים-כביכול, שבעצם אינם אלא מסלפי המרכסיזם - הוא לדעת לעורר בהמונים, הבלתי-מפותחים עדיין כלל, עניין כלפי יחס של מודעות לשאלות הדתיות וכלפי ביקורת מודעת של הדתות.

מצד שני, תנו דעתכם אל נציגי ביקורת-הדתות המדעית המודרנית. כמעט תמיד באים הנציגים האלה של הבורגנות המשכילה ו"מוסיפים" להכחשתם הם את המשפטים הקדומים הדתיים עוד "נופך" של הגיונות כאלה, החושפים אותם מיד כעבדים רעיוניים של הבורגנות, כ"משרתי-הכמורה המדופלמים".

שתי דוגמאות. הפרופ' ר. י. ויפר הוציא בשנת 1918 ספרון: "התהוות הנצרות" (הוצ' "פרוס", מוסקבה). המחבר, המרצה את התוצאות העיקריות של המדע בימינו, לא זו בלבד שאינו נלחם

במשפטים הקדומים ובתרמית, המשמשים נשק בידי הכנסייה כארגון פוליטי, לא זו בלבד שהוא עובר בשתיקה על שאלות אלו, אלא הוא מצהיר על יומרה מגוחכת-ממש וריאקציונית ביותר להתרומם מעל לשתי המגמות "הקיצוניות": הן האידיאליסטית והן המטריאליסטית. זוהי - התרפסות לפני הבורגנות השלטת, המוציאה בכל העולם מאות מיליוני רובלים מן הרווחים הנסחטים על ידה מהעמלים ומקדישה אותם לתמיכה בדת.

מלומד גרמני מפורסם, ארתור דרווס, המכחיש בספרו "המיתוס על ישוע" את המשפטים הקדומים ואת סיפורי-המעשיות של הדת, ומוכיח כי ישוע הנוצרי לא היה ולא נברא, מחווה את דעתו בסוף הספר לטובת הדת, ובלבד שתהיה מחודשת, מצוחצחת, מחוכמת, מסוגלת לעמוד בפני "השטף הנטורליסטי ההולך וגובר מיום ליום" (עמ' 238 במהדורה הרביעית של ההוצאה הגרמנית, שנת 1910). זהו ריאקציונר ישר, מתוך הכרה, העוזר בגלוי למנצלים להחליף את המשפטים הקדומים הדתיים הישנים והרקובים במשפטי-הבל חדישים, מכוערים ומנוולים עוד יותר.

אין זה בא לומר, כי לא צריך היה לתרגם את דרווס. אלא זה בא לומר, שהקומוניסטים וכל המטריאליסטים העקביים, תוך כדי שהם מקיימים במידה מסוימת את בריתם עם החלק המתקדם של הבורגנות, חייבים להוקיע אותו בלי הרף, בשעה שהוא שוקע לתוך ריאקציוניות. זה אומר, כי הסלידה מפני מגע עם נציגי הבורגנות של המאה ה- 18, כלומר של התקופה ההיא, בה הבורגנות הייתה מהפכנית, הסלידה הזאת פירושה בגידה במרכסיזם ובמטריאליזם, מאחר ש"הברית" עם הדרווסים בצורה מסוימת, במידה מסוימת היא חובה עלינו במאבק עם שונאי-הדעת החשוכים הדתיים השליטים.

כתב-העת "תחת דגל המרכסיזם", המבקש להיות ביטאון המטריאליזם הלוחם, צריך להקדיש מקום רב להטפה אתיאיסטית, לסקירת הספרות המתאימה ולתיקון המגרעות העצומות של עבודתנו הממלכתית בתחום זה. בייחוד חשוב השימוש באותם הספרים והחוברות, המכילים הרבה עובדות קונקרטיות והקבלות, המראות את הקשר שבין האינטרסים המעמדיים והארגונים המעמדיים של הבורגנות בזמננו ובין הארגונים של המוסדות הדתיים ושל ההטפה הדתית.[iv]

חשוב עד מאוד כל החומר הנוגע לארצות-הברית של אמריקה הצפונית, ששם מתגלה פחות הקשר הממלכתי, הממשלתי, הרשמי שבין הדת ובין הקפיטל. אבל לעומת זאת מתברר לנו יותר, שאותה "דמוקרטיה מודרנית", כפי שהיא מכונה (שהמנשביקים, הס.-ר.-ים ובמקצת גם האנרכיסטים וכד', מרבים כל-כך לכרוע ולהשתחוות לפניה מתוך סיכלות רבה) אינה אלא חופש להטיף מה שנוח לבורגנות להטיף, ונוח לה להטיף רעיונות ריאקציוניים ביותר, דת, שנאת-דעת חשוכה, הגנת המנצלים וכד'.

אני תקווה, כי כתב-העת המבקש להיות ביטאון המטריאליזם הלוחם, ייתן לקהל-הקוראים שלנו סקירות על הספרות האתיאיסטית ותיאור-אופייה, אשר יסמן לאיזה חוג קוראים ומאיזו בחינה יוכלו ספרים אלה ואלה להיות מתאימים, ויציין מה מהם כבר יצא לאור אצלנו (יש לראות כספרים שהופיעו רק את המתורגמים באופן מניח את הדעת, והם לא רבים כל כך) ומה עוד צריך להוציא לאור.

מלבד הברית עם המטריאליסטים העקביים, שאינם משתייכים למפלגת הקומוניסטים, חשובה לא פחות, אם לא יותר, בשביל אותה העבודה המוטלת על המטריאליזם הלוחם, ברית עם נציגי מדע-הטבע המודרני, הנוטים למטריאליזם ואינם חוששים להגן עליו ולהטיף לו כנגד התנודות הפילוסופיות האופנתיות השולטות במה שקרוי "החברה המשכילה", כנגד התנודות לצד האידיאליזם והסקפטיציזם.

המאמר, בגיליון 2-1 של כתב-העת "תחת דגל המרכסיזם", מאת א. טימיריאזב על תורת-היחסות של איינשטיין נותן מקום לקוות, כי יעלה ביד כתב-העת להגשים גם את הברית השניה הזאת. יש להקדיש לה תשומת-לב רבה יותר. יש לזכור, כי דווקא מתוך המשבר העז המתחולל במדע-הטבע המודרני נולדות בכל מקום אסכולות ותת-אסכולות, מגמות ותת-מגמות פילוסופיות ריאקציוניות. יש לעקוב אפוא אחרי השאלות שמעלה המהפכה החדישה בתחום מדעי-הטבע, ולמשוך אל העבודה הזאת בכתב-העת הפילוסופי חוקרי-טבע, - הרי זו משימה, שבלי הגשמתה אין המטריאליזם הלוחם יכול בשום אופן להיות לוחם, ואף אינו יכול להיות מטריאליזם. אם טימיריאזב צריך היה להסתייג בגיליון הראשון של כתב-העת, בהעירו כי בתיאוריה של איינשטיין, - שהוא עצמו, לפי דברי טימיריאזב אינו עורך שום מסע-מלחמה נגד יסודות המטריאליזם, - נאחז המון עצום של נציגי האינטלגנציה הבורגנית בכל הארצות, הרי זה חל לא על איינשטיין לבדו,

אלא על שורה שלמה של מחדשים גדולים במדעי-הטבע, אם לא על רובם, למן סוף המאה ה- 19 ואילך.

וכדי שלא נתייחס אל תופעה מעין זו בצורה לא מודעת, עלינו להבין, כי בלי ביסוס פילוסופי הגון לא יוכלו שום מדעי-טבע, לא יוכל שום מטריאליזם לעמוד בפני הלחץ של הרעיונות הבורגניים ושל תקומת השקפת-העולם הבורגנית. כדי לעמוד במאבק הזה ולהביאו לידי גמר בהצלחה מלאה, צריך חוקר-הטבע להיות מטריאליסט מודרני, תומך מתוך הכרה באותו המטריאליזם, המיוצג על ידי מרכס, כלומר, עליו להיות מטריאליסט דיאלקטי. כדי להשיג מטרה זו, צריכים משתתפי כתב-העת "תחת דגל המרכסיזם" לארגן לימוד שיטתי בדיאלקטיקה של הגל מנקודת ההשקפה המטריאליסטית, כלומר באותה הדיאלקטיקה, שמרכס השתמש בה למעשה הן ב"קפיטל" שלו והן בחיבוריו ההיסטוריים והפוליטיים, והשתמש בה בהצלחה רבה כל-כך, שכעת, כל יום של התעוררותם של מעמדות חדשים לחיים ולמאבק במזרח (יפן, הודו, סין) - כלומר של מיליוני בני אדם, שהם רוב אוכלוסיית העולם, ואשר רפיון-ידיהם ההיסטורי, תרדמתם ההיסטורית יצרו עד כה את התנאים לקיפאון ולריקבון בארצות-אירופה מתקדמות רבות, - כל יום של התעוררות עמים חדשים ומעמדות חדשים לחיים מאשר יותר ויותר את המרכסיזם.

וודאי, עבודה של לימוד כזה, של פרשנות כזאת ושל תעמולה כזאת לדיאלקטיקה ההגלית קשה עד מאוד, והניסיונות הראשונים בנדון זה יהיו כרוכים בלי ספק בשגיאות. אבל אינו שוגה רק מי שאינו עושה כלום. בהסתמכנו על הדרך, בה השתמש מרכס בדיאלקטיקה של הגל כשהיא נתפסת באופן מטריאליסטי, יכולים וצריכים אנו לעבד את הדיאלקטיקה הזאת מכל הצדדים, להדפיס בכתב-העת קטעים מתוך כתבי הגל העיקריים, להסבירם בדרך מטריאליסטית, לפרשם על ידי דוגמאות של שימוש בדיאלקטיקה אצל מרכס, וכן גם על ידי אותן דוגמאות של דיאלקטיקה בתחום היחסים הכלכליים והפוליטיים, שההיסטוריה של הזמן האחרון, בייחוד המלחמה האימפריאליסטית של זמננו והמהפכה, מספקות אותן במידה מרובה מאוד. חבורת העורכים והעמיתים של כתב-העת "תחת דגל המרכסיזם" צריכה להיות, לפי דעתי, מעין "אגודת ידידים מטריאליסטיים של הדיאלקטיקה ההגלית". חוקרי-הטבע של ימינו ימצאו (אם יידעו לחפש ואם אנו נלמד לעזור להם) בהסברה המטריאליסטית לדיאלקטיקה של הגל שורה של תשובות על אותן השאלות הפילוסופיות, שמעלה המהפכה במדעי-הטבע, ואשר האינטלגנטים מעריצי האופנה הבורגנית נכשלים בהן ו"סוטים" אל הריאקציה.

אין המטריאליזם יכול להיות מטריאליזם לוחם, אם לא יטיל על עצמו משימה כזאת ולא יגשים אותה באורח שיטתי. הוא יישאר, אם להשתמש בביטויו של שצ'דרין יותר לחום, מאשר לוחם. בלי זה יוסיפו חוקרי-טבע גדולים, לעתים קרובות, כמו עד עתה, להיות חסרי-ישע במסקנותיהם הפילוסופיות ובהכללותיהם. כי מדעי הטבע המתקדמים במהירות רבה כל-כך, שרויים בתקופה של שבירה מהפכנית עמוקה כל-כך בכל התחומים, שבלי מסקנות פילוסופיות לא יוכלו להסתדר מדעי הטבע בשום פנים ואופן.

לסיום אביא דוגמה, שאינה שייכת לתחום הפילוסופיה, אבל היא שייכת על כל פנים לתחום השאלות החברתיות, שגם להן רוצה כתב-העת "תחת דגל המרכסיזם" להקדיש את תשומת-לבו.

זוהי אחת הדוגמאות לכך, שהמדע-כביכול המודרני משמש למעשה צינור להשקפות ריאקציוניות גסות ביותר ומתועבות ביותר.

זה לא מכבר שלחו לי את גיליון מס' 1 (שנת 1922) של כתב-העת "אקונומיסט"[V], המוצא לאור על ידי המחלקה ה- XI של "החברה הטכנית הרוסית". הקומוניסט הצעיר ששלח לי את כתב-העת הזה (קרוב לוודאי שלא היה לו פנאי להתוודע לתוכנו של כתב-העת) לא נזהר וחיווה דעתו על כתב-העת באהדה רבה. לאמיתו של דבר, הרי כתב-העת הזה משמש, - איני יודע אם מדעת - ביטאון למשעבדים בני זמננו, המתעטפים, כמובן, באצטלה של מדעיות, של דמוקרטיזם וכד'.

אחד, מר פ. א. סורוקין נותן בכתב-העת הזה מחקרים נרחבים, "סוציולוגיים" כביכול "על השפעת המלחמה". המאמר הלמדני זרוע אסמכתות למדניות על החיבורים "הסוציולוגיים" של המחבר ושל מוריו וחבריו המרובים בחוץ לארץ. הנה טיב למדנותו:

בעמוד 83 אני קורא:

"לכל 10000 מקרי נישואין בפטרוגרד יש עכשיו 92.2 מקרי גירושין, מספר מדהים, ולא עוד אלא שמכל 100 קשרי-נישואין שנותקו, נתקיימו - 51.1 פחות משנה אחת, 11% - פחות מחודש אחד, 22% - פחות מחודשיים, 41% - פחות מ- 3-6, חודשים ורק 26% - יותר מ- 6 חודשים. מספרים

אלה אומרים, כי הנישואין החוקיים בזמננו הם צורה, המסתירה בעצם יחסי-מין שמחוץ לנישואין והמאפשרת לחובבי "תות-השדה" למלא באופן "חוקי" את תאבונם" ("אקונומיסט", גיליון מס' 1, עמ' 83).

אין ספק, שגם האדון הזה וגם אותה החברה הטכנית הרוסית, המוציאה לאור את כתב-העת הזה ונותנת בו מקום להגיונות כאלה, נמנים עם תומכי הדמוקרטיה ויחשבו לעלבון גדול ביותר אם יכנום בשם, הראוי להם באמת, כלומר, משעבדים, ריאקציונרים, "משרתים מדופלמים של הכמורה".

ידיעה כל שהיא בתחיקה של הארצות הבורגניות על הנישואין, הגירושין והילדים שמחוץ לנישואין, וכן גם הכרת מצב הדברים למעשה בנדון זה, תראה לכל אדם המתעניין בשאלה זאת, כי הדמוקרטיה הבורגנית המודרנית, אפילו ברפובליקות הדמוקרטיות ביותר, מתגלה מבחינה זו כמשעבדת ממש ביחס לאישה וביחס לילדים שנולדו מחוץ-לנישואין.

דבר זה אינו מונע, כמובן, את המנשביקים, הס.-ר.-ים וחלק מהאנרכיסטים, וכן את המפלגות המתאימות להן במערב, להוסיף ולצווח על הדמוקרטיה ועל הפרתה בידי הבולשביקים. לאמיתו של דבר, מופיעה דווקא המהפכה הבולשביסטית כמהפכה הדמוקרטית-העקבית היחידה, ביחס לשאלות, כגון נישואין, גירושין ומצב הילדים שמחוץ-לנישואין. וזוהי שאלה, הנוגעת באופן ישיר ביותר באינטרסים של למעלה ממחצית האוכלוסייה בכל ארץ וארץ. רק המהפכה הבולשביסטית הייתה הראשונה - למרות המספר העצום של מהפכות בורגניות שקדמו לה, ושקוראות לעצמן מהפכות דמוקרטיות, - שחוללה מאבק נמרץ מהבחינה האמורה, הן נגד הריאקציוניות ומגמת-השעבוד והן נגד הצביעות הרגילה של המעמדות השליטים ובעלי-הרכוש.

אם 92 גירושין ל- 10000 נישואין נראים בעיני הא' סורוקין כמספר מדהים, הרי יש רק להניח, כי או שהמחבר חי והתחנך באיזה מנזר, הגדור כל כך מן החיים, שמסופקני, אם מישהו יאמין במציאותו של מנזר כזה, או שהמחבר הזה מסלף את האמת, לשביעות רצונה של הריאקציה והבורגנות. כל אדם המכיר במקצת את התנאים החברתיים בארצות הבורגניות, יודע, שהמספר העובדתי של הגירושין העובדתיים (שלא קיבלו, כמובן, אישור מטעם הכנסייה והחוק) הוא בכל מקום גדול מזה לאין שיעור. מבחינה זו נבדלת רוסיה מן הארצות האחרות רק בזה, שחוקיה אינם מקדשים את הצביעות ואת המצב חוסר-הזכויות של האישה והילד שלה, אלא מכריזים, בגלוי ובשם שלטון המדינה, מלחמה שיטתית נגד כל צביעות ונגד כל חוסר-זכויות.

יהיה זה מתפקידו של כתב-העת המרכסיסטי להילחם גם במשעבדים "משכילים" כאלה בני זמננו. קרוב לוודאי, שחלק לא קטן מהם מקבלים אצלנו גם כספי מדינה ונושאים משרה ממלכתית להשכלת הנוער, אף על פי שלתכלית זו הם כשרים לא יותר, מאשר יכשרו אנסים גלויים לתפקיד משגיחים במוסדות חינוך לגיל הרך.

מעמד-הפועלים ברוסיה ידע לכבוש את השלטון, אבל עדיין לא למד להשתמש בו, כי לולא כן, היה משלח זה מכבר מורים וחברי אגודות-מלומדים מסוג זה באדיבות רבה אל ארצות "הדמוקרטיה" הבורגנית. משעבדים כאלה - שם יכירם מקומם.

אך הוא ילמד, ובלבד שיהיה חשק ללמוד.

12.3.1922

---

[i] המאמר "על ערכו של המטריאליזם הלוחם" נכתב עבור גיליון מס' 3 של כתב-העת "תחת דגל המרכסיזם" אשר אמור היה לצאת לאור לקראת הוועידה האחת עשר של המפלגה.

לפי זיכרונותיה של נ.ק. קרופסקיה לנין חשב על המאמר במשך חופשתו בכפר קורזינקינו. בזמן זה עיין לנין בספרים וחוברות רבים בנושאים אנטי-דתיים, קרא את ספרו של א. דרווס "Die Christusmythe" ("המיתוס על ישוע") ואת

ספרו של א. סינקלר "The Profits of religion" (בתרגום לרוסית יצא הספר בשם "דת ובצע") ואחרים. "בטיולים, - כתבה קרופסקיה, - שוחחנו על דרווס ועל סינקלר, על זה כמה שטחית היא התעמולה האנטי-דתית אצלנו, מה רבה בה הוולגריזציה, כמה רדוד הקשר שלה עם מדעי הטבע, מה מועטה המידה בה נחשפים שורשיה החברתיים של הדת, כמה מעט מצליחה היא לענות לדרישות הפועלים, שגדלו כל כך בשנות המהפכה. ("תחת דגל המרכסיזם", 1933, גיליון מס' 1, עמ' 148-149).

כתיבת המאמר הסתיימה ב- 12 במרץ, אך לנין לא הפסיק את עבודתו עליו. בפתק למזכירו כתב: "את השינויים והתיקונים שעשיתי בעותק מס' 1, אבקש להכניס בקפידה לעותק השני (מס' 2), ולשלוח את עותק מס' 1, לכתב-העת "תחת דגל המרכסיזם", עם רישום הקבלה" (האוסף הלניני XXXV, 1945, עמ' 340). לנין הוסיף למאמר קטע על הנציגים המודרניים של ביקורת-הדתות המדעית, דרווס וויפר (לכך קשורה כנראה הערתו של לנין "+דרווס + וויפר", הרשומה על ההודעה "מאת המערכת" בעותק הגיליון מס' 1-2 השמור בארכיון המפלגה של המכון למרכסיזם-לניניזם ליד הוועה"מ של מקב"מ), מחק את איזכור הספר של סינקלר "The Profits of religion", והצביע באופן כללי על חשיבות השימוש בספרים וחוברות מסוג זה בתעמולה האנטי-דתית.

"תחת דגל המרכסיזם" - כתב-עת פילוסופי וחברתי-כלכלי; נוסד למטרת תעמולה של מטריאליזם לוחם ואתיאיזם ולצורך מאבק נגד "משרתי הכמורה המדופלמים". כתב-העת יצא במוסקבה פעם בחודש, מינואר 1922 עד יוני 1944 (בשנים 1933-1935 - פעם בחודשיים).

[ii] לנין מתכוון למלותיו הבאות של דיצגן: "עד עמקי נשמתנו שונאים אנו את המליצה הנפוחה על "השכלה ומדע", את הדיבורים על "הטוב האידיאלי" כשהם יוצאים מפיהם של המשרתים המדופלמים, אשר מטמטמים היום את העם באידיאליזם מזויף, בדיוק כמו הכמרים עובדי האלילים של פעם שטמטמו אותו בידיעות הראשונות על הטבע שהושגו אז" (י. דיצגן. כתבים פילוסופיים נבחרים, 1941, עמ' 261).

[iii] פ. אנגלס. ספרות המהגרים (ק. מרכס ופ. אנגלס. כתבים, הוצאה שניה, כרך 18, עמ' 514).

[iv] כאן הופיע תחילה הטקסט הבא: "לפני ימים מספר יצא לי לעלעל בספרו של אפטון סינקלר "רווחיות הדת". אין ספק, שבגישתו של המחבר לשאלה ובאופן טיפולו בה יש חסרונות. אך ערכו של הספר הוא בהיותו כתוב בצורה חיה, נותן הרבה עובדות קונקרטיות והשוואות..."

הספר, כפי שסיפרה בזיכרונותיה נ.ק. קרופסקיה, נשלח ע"י מחברו בצירוף מכתב, בו "כתב על המאבק אותו הוא מנהל באמצעות הרומנים שלו". לנין "הצטייד במילון אנגלי והחל לקרוא בערבים. הספר סיפק אותו מעט מדי ביחס לתעמולה האנטי-דתית, אך מצאה חן בעיניו ביקורת הדמוקרטיה הבורגנית" ("תחת דגל המרכסיזם", 1933, גיליון מס' 1, עמ' 148).

[v] "אקונומיסט" – כתב-עת של המחלקה התעשייתית-כלכלית של החברה הטכנית הרוסית, שכללה בתוכה אינטלגנציה בורגנית טכנית ובעלי-מפעלים לשעבר. יצא לאור בפטרוגרד מדצמבר 1921 עד יוני 1922 (על עטיפת גיליון מס' 1 רשומה שנת 1922). לנין כינה את כתב-העת "מרכז גלוי של הגווררדיה הלבנה".

גיליון מס' 1 של כתב-העת נשלח ללנין ע"י עורך העיתון ד.א. לוטוכין ונמסר לו ע"י פ. גורבונוב.